

Redovisning av uppdrag om kvalitetssäkring av nationella prov

Dnr U2011/6543/S

Härmed redovisas uppdraget Kvalitetssäkring av nationella prov givet i särskild ordning den 24 november 2011.

1. Sammanfattning

Skolverket ansvarar för ett omfattande nationellt provsystem vars huvudsyfte är att dels stödja en likvärdig och rättvis bedömning och betygssättning, dels ge underlag för en analys av i vilken utsträckning kunskapskraven uppfylls på skolnivå, på huvudmannanivå och på nationell nivå. För att säkerställa att dessa syften uppnås har regeringen uppdragit åt Skolverket att vidta vissa åtgärder.

De anvisningar som medföljer proven både när det gäller genomförande och bedömning har förtydligats och systematiserats. När det gäller bedömningsanvisningar och provens disposition har de största förändringarna skett i de delprov där Skolinspektionens omrättning har visat på stora avvikelser mellan interna och externa bedömare. De tekniska hjälpmedel som tillåts vid provens genomförande används också i undervisningen. En förutsättning för att använda datorer vid provens genomförande är att elever inte kan kommunicera kring uppgifterna via internet. I utredningen beskrivs vilka särskilda hjälpmedel som kan användas för elever med funktionsnedsättning.

En förutsättning för att kunna jämföra provresultat vid byte av betygsskala är att de kurs- och ämnesplaner som ligger till grund för provens utformning är direkt jämförbara när skalan byts ut. Modellerna för sammanvägning till ett provbetyg ser olika ut för olika prov.

Att följa kunskapsutveckling över tid inom vissa områden i matematik hänger samman med frågan om att generellt använda nationella prov för att följa kunskapsutveckling över tid. I redovisningens tredje del ger Skolverket dels exempel på svårigheter med denna del av uppdraget, dels en första skiss på en möjlig modell för länkning av provresultat över tid.

Övriga punkter i uppdraget kommer att redovisas årligen i årsredovisningen. Eftersom den del i uppdraget som handlar om att kvalitetssäkra ämnes- och kursproven så att de kan användas för att bedöma kunskapsutveckling över tid, innebär ett långsiktigt arbete och också är en förutsättning för att punkten 7 ska kunna uppfyl-

las, redogör Skolverket för möjliga åtgärder i relation till en kommande stabilisering av de nationella proven.

Nedan redovisas de åtgärder som vidtagits och planeras i den ordning de beskrivs i uppdraget.

2. Förtydligande av anvisningar

Enligt uppdraget ska Skolverket *se över och förtydliga anvisningarna till skolhuvudmännen om hantering, förberedelse, genomförande, bl.a. när det gäller användande av tekniska hjälpmedel, och bedömning i fråga om nationella prov i syfte att säkerställa att alla elever får likvärdiga förutsättningar vid sådana prov.*

Inledningsvis redovisar Skolverket hur anvisningar förtydligats om hantering, förberedelse och genomförande av nationella prov. Här finns en diskussion om tekniska hjälpmedel. I denna del behandlas också bedömningsfrågor.

2.1 Skolverkets information om hantering av nationella prov

Information och anvisningar från Skolverket ska nå ut till en stor och bred målgrupp (huvudmän, rektorer, lärare, elever, föräldrar m.fl.) med olika erfarenhet och kunskap om nationella prov.

Inför läsåret 2012/13 erbjuds 66 olika nationella prov vilka berör sex olika skolformer och totalt ca 6000 skolor. De flesta proven genomförs på grundskolan och gymnasieskolan. Där deltar ca 100 000 elever per prov med upp till ca 7 000 lärare engagerade per nationellt prov. Drygt 40 000 paket med nationella prov kommer att levereras till skolorna. Under läsåret 2012/13 kommer mer än två miljoner prov att distribueras.

Med så många och olika mottagare och så stora volymer ställs det höga krav på att Skolverket har bra och tydliga rutiner för spridning av information samt att informationen ger alla möjlighet att tolka och förstå dess innehåll på samma sätt. Skolverket går nu igenom all information för att säkerställa att den finns samlad och inte är motstridig.

Bestämmelser om hantering och genomförande av nationella prov ges varje läsår via Skolverkets föreskrifter om nationella prov. Av dessa framgår att rektorn ansvarar för att instruktioner om provens genomförande och hantering följs.

Skolverket ger instruktioner om provens genomförande och hantering via följande dokument och häften:

- Hantering av nationella prov (betecknas nedan som hanteringsinformation)
- Beställningsbrev
- Följebrevet vid leveransen av nationella prov
- Information om förslutning av nationella prov med provdatum
- Häftet Lärarinformation som medföljer varje nationellt prov

Vid bedömning av de nationella proven tillkommer bedömningsanvisningar som medföljer varje nationellt prov.

Därutöver kompletteras informationen med ytterligare förtydliganden via Skolverkets webbplats.

Enhetliga rutiner för distribution av informationen finns sedan 2006 och Skolverket bedömer att dessa rutiner oftast är väl kända på skolorna. Hur väl de fungerar på skolan är beroende av hur väl de ansvariga på skolan sätter sig in i och tillämpar den information som Skolverket skickar ut. Om mottagaren inte nås av informationen eller inte läser denna ordentligt finns det risk för att alla elever inte får likvärdiga förutsättningar vid genomförande av nationella prov. Det finns även risk för att proven blir kända före provtillfället. Skolverket har erfarenhet av att de dokument som skickas till skolorna inte alltid läses av berörda. Det är vanligt att skolor kontaktar oss och vår distributör med frågor som finns tydligt besvarade i de utskickade dokumenten.

Informationen ges samlat per läsår då provdatum och provperioder är spridda under hela läsåret. Ändringar under pågående läsår undviks eftersom det finns risk för att läraren inte nås av den ändrade informationen och att fel information ges.

2.2 Skolverkets rutiner

Skolverkets beställningsbrev och hanteringsinformation skickas till samtliga skolformer vecka 33 och vecka 2 (endast gymnasieskolor, kommunal vuxenutbildning samt utbildning i svenska för invandrare där proven erbjuds både höst och vår). Utöver dessa brev bifogas även ett brev som vänder sig till elever respektive vårdnadshavare med information om de nationella prov eleverna ska genomföra. Detta informationsbrev skickas ut till skolorna vid olika tidpunkter beroende på när de nationella proven genomförs.

2.3 Anvisningar och information

Det mesta av anvisningar och information följer en mall som är likadan oberoende av skolform och nationellt prov. Viss information finns på flera ställen och kan vara överlappande.

Hantering av nationella prov behandlas i samtliga dokument. Förberedelser inför provet finns främst beskrivet i häftet Lärarinformation men finns även i hanteringsinformationen.

Genomförande av provet finns beskrivet i häftet Lärarinformation. Lärarinformationshäftet är specifikt för respektive nationellt prov och är utformat utifrån respektive provs karaktär men innehåller även allmän information som gäller samtliga prov. Anpassning av prov har en egen rubrik i dessa häften liksom vilka hjälpmedel, såväl tekniska som andra hjälpmedel, som är tillåtna.

2.4 Åtgärder för att förtydliga anvisningar och information

Läsåret 2012/13

Inför läsåret 2012/13 har Skolverket genomfört en inventering av de dokument och häften som behandlar hantering, förberedelser och genomförande av nationella prov. För detta ändamål har Skolverket inhämtat kunskap och erfarenheter från universitet och högskolor som utvecklar och konstruerar de nationella proven, från Skolverkets upplysningstjänst, från Skolverkets distributionspartner som bl.a. tar emot frågor från skolor samt från Skolverkets distributör av nationella prov som levererar proven till skolorna.

Dokumentet *Hantering av nationella prov* (bilaga 1) har därefter förtydligats och delats in i områdena **Före provet**, **Under provet** och **Efter provet**. Här har bl.a. lyfts fram att skolan ska ha rutiner så att proven kan genomföras säkert och enligt anvisningar i häftet *Lärarinformation* samt att skolan ska kontrollera att eleverna endast har tillåtna hjälpmedel under provtillfället.

I beställningsbrev förtydligas rektorns möjlighet att senarelägga provdatum om det finns synnerliga skäl. Här framgår nu att senareläggningen gäller hela skolan samt att rektorn avgör om en enskild elev som inte deltagit vid provtillfället ska få genomföra provet i efterhand.

Ett specifikt följebrev bifogas vid varje leverans av nationella prov. Vid varje leverans bifogas alltid hanteringsinformation tryckt på rött papper. Detta för att skolan inte ska missa instruktioner och information samt för att upprepa och påminna om de givna anvisningarna. Kopplingen mellan följebrev och hanteringsinformationen är därmed tydligare.

Försändelser med nationella prov som har provdatum försluts med anvisningar om när de får öppnas. Dessa anvisningar kommer att förtydligas genom att det hänvisas till bl.a. hanteringsinformationen samt med instruktion om att proven ska förvaras på ett betryggande sätt så att innehållet inte röjs. Skolorna har möjlighet att kopiera proven till eleverna för att minska sina kostnader för provinköp. Detta förfarande skulle kunna utgöra en säkerhetsrisk, dock sker sådan kopiering endast i enstaka fall.

Skolverket kommer tillsammans med våra distributionspartners att arbeta med ytterligare förbättringar för att säkra leveranser av nationella prov till skolor så att det snabbare går att spåra ett paket som inte anlant enligt plan.

2.5 Uppföljning och förslag på åtgärder

Läsåret 2013/14

För att få bättre kunskap om hur proven hanteras på skolorna kommer Skolverket inför läsåret 2013/14 att systematiskt följa upp hur skolor uppfattar de anvisningar och den information som ges om nationella prov när det gäller hantering, förberedelser och genomförande för att se hur ytterligare förtydliganden kan göras. Skolverket kommer tillsammans med de universitet och högskolor som utvecklar de nationella proven att se över möjligheten att uttrycka information som finns i samt-

liga lärarinformatshäften ännu mer enhetligt med övriga informationsdokument samt skapa rutiner för detta.

Skolverkets föreskrifter om de nationella proven har hittills huvudsakligen omfattat provdatum och det som gäller för rektorns möjlighet att förlägga prov till ett senare tillfälle om synnerliga skäl föreligger. I Skolverkets föreskrifter om nationella prov för läsåret 2013/14 kommer Skolverket att tydliggöra vissa krav på hantering. Skolverket kommer även att se över möjligheten att förtydliga rektorns möjlighet till senareläggning av provdatum.

Därefter kommande läsår

Utvärdering och uppföljning av de anvisningar och den information som ges om hantering, förberedelser och genomförande är en kontinuerlig process som genomförs 2012 och fortsätter efterföljande läsår. Detta kan leda till revideringar av de dokument som har nämnts ovan. Det kan även bli aktuellt att införa ytterligare dokument.

2.6 Tekniska hjälpmedel

Tillåtandet av vissa tekniska hjälpmedel vid provens genomförande grundar sig både på kunskap om hur undervisningen sker idag och på överväganden om säkerhetsrisker.

Som en följd av den snabba tekniska utvecklingen finns idag en oöverskådlig mängd mer eller mindre avancerade digitala verktyg som används i skolan. Utvecklingen kräver uppmärksamhet för att säkra likvärdighet och säkerhet vid genomförandet av prov. Det är här viktigt att göra åtskillnad mellan de hjälpmedel som Skolverket tillåter för att prov ska genomföras på ett likvärdigt sätt och hjälpmedel som används vid anpassning av prov för elever med funktionsnedsättning.

Vissa hjälpmedel, t.ex. mobiltelefoner, är aldrig tillåtna vid provgenomförandet. De tekniska hjälpmedel som tillåts varierar från ämne till ämne och från prov till prov. Ett exempel är att för gymnasieskolans kursprov i matematik tillåts symbolhantierande räknare men inte för ämnesproven i matematik i grundskolan. Ett annat exempel är att vissa delprov kan skrivas på dator, andra inte. En förutsättning är att de hjälpmedel som tillåts inte förändrar möjligheten att uppfylla syftet med provet. Vilka regler som gäller framgår tydligt i Lärarinformationen för respektive prov. Skolverket har också förtydligat informationen om tekniska hjälpmedel på Skolverkets webbplats.

Nedan kommenteras användningen av tekniska hjälpmedel i engelska, matematik och svenska.

Engelska

Generellt gäller att eleverna ska göra delprovet Writing för hand. Anledningen är att provet är konstruerat och utprovat för skrivning för hand och bedömningsanvisningarna är utformade efter det.

Eleverna kan dock tillåtas att göra delprovet på dator om skolan har tillgång till datorer för alla elever och dator vanligtvis används för skrivande i engelskundervis-

ningen. Läraren kan också låta en elev skriva på dator som en anpassning för elever med funktionsnedsättning som inte är av tillfällig natur.

Skolan måste tänka på att det dels kan finnas skillnader i en elevs prestationer beroende på skrivsätt, dels i lärares bedömning av hand- och datorskriven text. Dessutom måste skolan kunna garantera att eleven inte använder otillåtna hjälpmedel som kontroll av grammatik och stavning, att elevens dator inte kan kommunicera med internet eller någon annan dator och att inga elevuppgifter sparas i digital form på elevens dator.

Svenska

Liksom för andra ämnen gäller för svenskämnen att en del av likvärdigheten i kunskapsbedömning ligger i att provsituationen speglar praxis i undervisningen. Att elever skriver längre texter på dator är snarare regel än undantag i många av skolans ämnen, framför allt i högre årskurser. Proven ska ge möjlighet för eleverna att visa vad de kan och strävan är att skrivsituationen ska vara så autentisk som möjligt. Det gäller såväl uppgifternas inriktning som genomförandet av provet. Har eleverna huvudsakligen skrivit för hand är det inget problem att skriva en längre uppsats för hand men om de oftast skriver på dator visar de bäst sin skrivförmåga på det sättet. Eftersom skrivande på dator numera är betydligt vanligare i såväl studier som yrkes- och samhällsliv fyller ett delprov där eleverna kan skriva sin text på dator sin funktion.

I årskurs 3 kan eleverna skriva ett av delproven på dator, men de får inte använda hjälpmedel som kontroll av grammatik och stavning. I årskurs 6, 9 och på gymnasieskolan kan vissa delprov skrivas på dator. Möjligheten har funnits sedan 1996 i proven för gymnasial utbildning. I anvisningarna för skrivprovet för gymnasial utbildning har det sedan vårterminen 2012 förtydligats att användningen av stavnings- och grammatikprogram är tillåten. Programmets råd och förslag måste tolkas och bedömas av eleven och kräver alltså kunskaper i stavning, stilistik och grammatik. Kunskapskraven i svenska och svenska som andraspråk är formulerade så att eleverna ska kunna skriva sammanhängande och begripliga texter som är anpassade till syfte, mottagare och kommunikationssituation. Skrivproven prövar i första hand dessa förmågor.

Det är viktigt att provuppgifter inte sprids via internet och därför ska skolorna se till att de datorer eleverna skriver på inte är uppkopplade. Ytterligare en anledning till att datorer inte ska vara uppkopplade mot internet är att skolan ska kunna försäkra sig om att eleverna löser uppgiften självständigt.

I uppföljningen av proven, både genom enkäter och genom kontakter med svensklärare, framförs olika synpunkter. Det finns lärare som menar att det är naturligt att det nationella provets skriftliga del genomförs på dator medan andra lärare uttrycker osäkerhet kring att till exempel rättstavningsprogram skapar orättvisor mellan elever.

Skolverket har därför gett Uppsala universitet i uppdrag att i en försöksverksamhet undersöka hur skrivprov på dator kan genomföras på ett ändamålsenligt sätt samt att redovisa hur ett skriftligt prov på dator eventuellt påverkar resultat och likvärdig

bedömning. Resultatet av studien, som redovisas den 15 februari 2013, kan ge vägledning för den framtida utformningen av instruktioner till de skriftliga uppgifterna.

Matematik

De digitala verktygen är idag en naturlig del av matematiken och enligt ämnesplanerna för matematik i gymnasieskolan ska eleverna ges möjlighet att utveckla sin förmåga att använda digitala verktyg. Det finns dock inga bestämmelser som anger vilka digitala verktyg som eleverna ska möta i undervisningen. Bestämmelserna anger heller ingen övre gräns för hur avancerade de digitala verktygen ska eller får vara. Lärarna anpassar sin undervisning utifrån lokala förutsättningar och elevernas behov. Följden är att elever på olika skolor möter olika digitala verktyg i undervisningen och att gymnasieskolorna har tillgång till helt olika digitala verktyg. Vissa skolor arbetar med lösningar där varje elev har en dator och eleverna arbetar direkt med matematikprogram i sin dator och andra skolor erbjuder eleverna att låna miniräknare.

Eftersom de nationella proven avser att pröva elevernas kunskaper mot en så stor del av kunskapskravet i ämnet som möjligt är det nödvändigt att digitala verktyg tillåts användas i provsituationen. Det innebär att alla typer av digitala verktyg är tillåtna vid genomförandet av det delprov som tillåter digitala verktyg, dock med villkoret att eleverna inte har tillgång till otillåten information eller kan kommunicera.

Det är inte en likvärdig situation om en elev som undervisats i att använda t.ex. matematikprogrammet GeoGebra på sin dator, i provsituationen tvingas arbeta med någon annan produkt som eleven inte kan hantera. Det är heller inte rimligt att kräva att skolorna ska förse elever med dyra miniräknare om de redan har tillgång till en dator med kraftfulla matematikprogram.

Om krav skulle ställas på att alla elever ska genomföra det nationella provet med vissa digitala verktyg så leder det till att de elever som undervisats med det nationellt sanktionerade digitala verktyget får stora fördelar i provsituationen. Det kan få till följd att undervisningen standardiseras och utrymmet för digitala verktyg i undervisningen krymper. Skolverket anger i stället vilka funktioner verktygen måste ha, t.ex. grafitande funktion. Skolverket har ingen möjlighet att föreskriva om vissa fabrikat av digitala hjälpmedel.

Skolverket har under 2011 undersökt möjligheterna att utreda säkerhetsaspekten i tillåtandet av digitala verktyg vid genomförandet av nationella prov i matematik. Ett fortsatt arbete med den frågan är nödvändigt för att Skolverket ska kunna ge skolorna någon form av stöd för att hantera provsituationen med avseende på säkerhetsfrågor. Utredningsarbetet kommer att omfatta:

1. Kartläggning av situationen ute i skolorna avseende teknisk miljö och it-användning.
2. Inventering av möjliga, hårdvaru- och/eller mjukvarubaserade lösningar för att begränsa tillgången till nätverk och information under provtillfällen.
3. Rapportering av resultat från punkt ett och två, samt diskussion och pro-

blematisering.

4. Utifrån föregående kartläggning skapa en referenslista på olika lösningar för att kontrollera respektive styra kommunikations- och informationstillgången.
5. I samverkan med provkonstruktörerna ta fram ett underlag för en eventuell reglering av användningen av tekniska/digitala hjälpmedel vid nationella prov i matematik.

Tekniska hjälpmedel och anpassning för elever med funktionsnedsättning

Anpassning med hjälp av olika tekniska hjälpmedel som underlättar för elever med funktionsnedsättning att genomföra nationella prov innebär en avvägning mellan att ge elever möjligheter att visa vad de kan och fortfarande pröva det som ska provas i provet. Det är i detta sammanhang viktigt att skilja på den anpassning som elever kan få inom ramen för undervisningen och den anpassning som kan ske när eleven gör ett nationellt prov. Skolverket besvarar frågor om anpassning för denna grupp i frågor och svar på Skolverkets webb och har en pågående dialog med handikapporganisationer.

Som ett led i arbetet med att anpassa proven för elever med funktionsnedsättning har de institutioner som utvecklar proven fått i uppdrag av Skolverket att genomlysna de möjligheter som finns till anpassning. Denna genomlysning ska resultera i mer utvecklade och precisa anvisningar vilka också kommer att göras tillgängliga för elever och vårdnadshavare på Skolverkets webbplats. Skolverket samarbetar med Specialpedagogiska skolmyndigheten och flera regionala organ i olika sammanhang för att stödja att elever med funktionsnedsättning får goda möjligheter att genomföra nationella prov. Provkonstruktören i svenska och svenska som andraspråk för årskurs 6 och 9 samarbetar med Specialpedagogiska institutionen vid Stockholms universitet. Provkonstruktören i engelska är en institution för pedagogik och specialpedagogik och har alltså egen kompetens på området.

I engelska genomförs under 2011-2012 ett antal studier som har till syfte att undersöka vilken påverkan uppläsning av text har för prov i läsförståelse samt vilka följder användande av digitala läshjälpmedel har för genomförande och bedömning av läsning för elever med läs- och skrivsvårigheter. Rapporterna från dessa projekt kommer att ligga till grund för beslut om vidare utveckling.

För döva elever och elever med hörselskada tar Skolverket fram inspirationsmaterial på teckenspråk inför ämnesproven i matematik och svenska/svenska som andraspråk i årskurs 3 samt i ämnesprovet i svenska och svenska som andraspråk i specialskolans årskurs 10. Ett bedömningsstöd för teckenspråk för samma årskurs 10 finns också att tillgå.

Blinda och synskadade elever kan få nationella prov anpassade till punktskrift och Textview¹.

¹ Ett läsprogram som tillgängliggörs genom Talboks- och punktskriftsbiblioteket.

3. Stöd för likvärdig bedömning

En del i uppdraget innebär att förtydliga provens anvisningar om bedömning. Resultaten av Skolinspektionens uppdrag att granska bedömningen av nationella prov genom omrättning² har väckt frågor kring likvärdigheten i bedömning lärare och skolor emellan. Omrättningsresultat visar, liksom många tidigare undersökningar, att de provdelar som omfattar längre elevtexter oftare bedöms olika av olika bedömare jämfört med andra provdelar.

Skolverket och de lärosäten som utvecklar nationella prov arbetar kontinuerligt med förtydliganden av bedömningsanvisningarna. Eftersom provutveckling är en omfattande process och alla förändringar som görs måste prövas ut bland lärare och elever för att se vilken effekt de har, kan inte stora förändringar ske från ett år till ett annat. Om flera olika förändringar införs i ett prov samtidigt ökar svårigheten i att utvärdera de olika förändringarnas effekt.

Komplexa förmågor – komplexa uppgifter – komplexa bedömningar

Den aktuella diskussionen om likvärdigheten i bedömning av nationella prov har i allt väsentligt handlat om de delar av nationella prov som innebär att eleven ska producera ett längre svar i t.ex. en skrivuppgift i svenska eller engelska. Eftersom kursplaner och ämnesplaner kräver allt mer komplexa förmågor när det gäller att framställa text, både skriftligt och muntligt, ju högre upp en elev kommer i utbildningssystemet, måste bedömningen också ta hänsyn till komplexiteten i förmågan.

I kunskapskraven i svenska för betyget E anges t.ex. att en elev i årskurs 9 kan

skriva olika slags texter med **viss** språklig variation, **enkel** textbindning samt **i huvudsak** fungerande anpassning till texttyp, språkliga normer och strukturer. De berättande texter eleven skriver innehåller **enkla** gestaltande beskrivningar och berättargrepp samt dramaturgi med **enkel** uppbyggnad. Eleven kan söka, välja ut och sammanställa information från ett **avgränsat** urval av källor och för då **enkla och till viss del** underbyggda resonemang om informationens och källornas trovärdighet och relevans. Sammanställningarna innehåller **enkla** beskrivningar och förklaringar, **enkelt** ämnesrelaterat språk samt **i huvudsak** fungerande struktur, citat och källhänvisningar. Genom att kombinera olika texttyper, estetiska uttryck och medier så att de olika delarna samspejar på ett **i huvudsak fungerande** sätt kan eleven förstärka och levandegöra sina texters budskap.

För att ett nationellt prov ska stämma väl överens med gällande kursplan läggs stor vikt vid att provet så långt det är möjligt prövar sådana förmågor som är tydligt framskrivna i styrdokumentet. Det innebär att proven i svenska innehåller skrivuppgifter där elever ska skriva längre texter där så många delar som möjligt ingår från beskrivningen ovan.

För att öka överensstämmelsen mellan lärarnas bedömningar har ett antal förändringar gjorts av de bedömningsanvisningar som medföljer proven.

² Lika för alla? (U2009/4877/G).

3.1 Förändringar i nationella prov i syfte att stärka likvärdigheten i bedömning

Nedan ges exempel på förtydliganden och förändringar som skett efter utvärdering av provuppgifter och bedömningsanvisningar och genom utprövningar och lärarenkäter med syfte att stärka likvärdigheten i bedömning.

I Skolinspektionens slutrapport undersöks systematiska skillnader mellan interna och externa bedömningar av nationella prov³. Ett resultat är att ”flertalet av de systematiska skillnaderna i bedömningen av olika elevgrupper är mindre uttalade när proven ursprungligen sambedömts än när de bedömts av en enskild lärare”⁴. I lärarinformation och bedömningsanvisningar betonas fördelarna med att lärare samarbetar vid bedömning av de nationella proven för att en större samstämmighet och likvärdighet ska uppnås.

Engelska

För att stärka bedömningsstödet för lärare vad avser fri skriftlig produktion utökas antalet oberoende bedömare i arbetet med att välja ut typexempel på elevtexter till bedömningsanvisningarna. En individuell rangordning för varje bedömare av elevtexter tillkommer, vilket ger fördjupad information inför de analyser som sker då typexempel väljs. Detta förväntas även ge förbättrade möjligheter att i bedömningsanvisningarna formulera samstämmiga kommentarer och motiveringar till de betyg som sätts på varje typexempel. Kommentarererna får nu en gemensam struktur med resonerande, exemplifierad text med en avslutande sammanfattning med stark knytning till kunskapskravens formuleringar.

I läraranvisningarna har de bedömningsfaktorer som finns som stöd för bedömning av muntlig och skriftlig produktion och interaktion genomgått en noggrann analys och revision för att utgöra ett tydligt stöd för läraren vid bedömning. Vidare har anvisningarna om s.k. *task fulfilment* och om texters omfång utökats och förtydligats. Anvisningarna om hur provens genomförande kan anpassas för elever med funktionsnedsättning har reviderats.

Matematik

Ämnesprov årskurs 3: Bedömningsanvisningarna har minskats ned i omfång och förtydligats, endast de elevlösningar som kan anses svårbedömda finns med. Antalet delprov har också minskats. Provet är sammanställt i separata häften mot tidigare en gemensam pärm med svenska/svenska som andraspråk.

Ämnesprov årskurs 6: I 2013 års prov förtydligas bedömningsanvisningarna och kortas ned. Ytterligare bedömningsexempel av samma typ som i proven ges i Bedömarträning på Skolverkets webbplats. En lärarhandledning, istället för två olika, ingår i provet 2013 då provet genomförs under samma vecka istället för olika veckor föregående år.

Kursprov för gymnasieskolan och gymnasial vuxenutbildning: Med kursproven som exempel tar Skolverket fram en film om bedömning av de muntliga delarna i de nationella proven i matematik. Filmen kan också användas för provet i årskurs 9.

³ Bilaga 4 till redovisning av U2009/4877/G.

⁴ Ibid sid. 104.

Svenska och svenska som andraspråk

Ämnesprov årskurs 3: Bedömningsanvisningarna har förtydligats generellt och specifikt i delprovet som prövar elevers läsflyt genom exempel i form av elevuppläsningar på Skolverkets webb. I delprov som prövar läsförståelse finns numera enbart flervalfrågor för att underlätta bedömningen. I delprov som prövar läsförståelse genom textsamtal finns numera givna frågor med förtydligade bedömningsanvisningar. Provet är sammanställt i separata häften mot tidigare en gemensam pärm med matematiken.

Ämnesprov årskurs 6: I 2013 års prov ges en tydligare struktur i lärarinformation och i bedömningsanvisningar. Bedömningsmatriser förtydligas, fler exempel på elevsvar i vissa delprov samt ytterligare bedömningsexempel erbjuds i materialet *Bedömarträning* på Skolverkets webbplats. Förtydliganden görs både i de delar som är obligatoriska för lärare att använda och i delar som är frivilliga att använda, såsom kunskapsprofiler.

Ämnesprov årskurs 9

Ämnesprovet i årskurs 9 har i samband med de nya kursplanerna genomgått flera förändringar varav vissa med särskilt fokus på förtydliganden.

I delprov Tala har flera förtydliganden och skärpningar av uppgiftsgenomförandet införts. Som stöd för genomförandet finns inspelade exempel på hur delprovet genomförs utöver den instruktion för genomförande som utgörs av en punktlista. Som stöd för bedömningen finns inspelade samtal med bedömda elevlösningar. Utöver bedömda elevlösningar finns matriser med formuleringar som exemplifierar nivån tydligare än tidigare. Exempelvis anges i matrisen på vilket sätt eleven i en muntlig situation visar anpassning till mottagaren. Som ytterligare en del i förtydligandet av bedömningen av muntlig förmåga medföljer en kommentar till matrisen där preciseringar av de begrepp som används i matrisen görs tydliga i en förklarande text.

I delprov Läsa har förtydliganden gjorts kring typerna av frågor som ingår och vad de prövar. Varje fråga i delprovet är indelad utifrån en specificerad läsprocess och svårighetsgraden inom varje fråga är poängsatt. Den tidigare indelningen i olika nivåer (0-3) där det till viss del fanns en glidande skala för varje fråga är borttagen. Genom denna förändring har det blivit tydligare att endast angivna poäng är möjliga att ge för de svar som är tänkbara inom varje läsprocess. Tidigare var nivåerna allmänt hållna och inte på samma vis specificerade utifrån läsprocesser. Genom att varje uppgift har fått en tydligare beskrivning av vilken läsprocess den prövar kan läraren få en överblick över vilka strategier som en elev klarar av väl och vilka eleven kan behöva utveckla vidare.

I delprovet anges poäng som motsvarar olika läsprocesser. Svar som motsvarar högsta poäng anges först. Utvärdering har visat att det blir tydligare för bedömningen om anvisningarna inledningsvis tar upp vad som krävs av svaret i sin helhet. I de fall svaret inte uppfyller hela kravet går läraren vidare till att beakta delar av svaret för att se om uppgiften till viss del kan bedömas vara löst.

I delprov Skriva har antalet skrivuppgifter som eleverna kan välja mellan minskats från fyra till tre för att minska bedömningsbördan för lärare. Att flera uppgifter behövs speglar kursplanens uppräknings av texttyper som eleverna ska behärska. Eftersom kunskapskraven för svenska och svenska som andraspråk är desamma i årskurs nio används samma matris oavsett ämne.

En bedömningsmatris per uppgift tillhandahålls, vilket är nytt i jämförelse med tidigare prov då samma matris användes till olika uppgifter. Avsikten med att införa olika matriser för olika uppgifter har varit att tydliggöra de olika uppgifternas särdrag och hur de kan bedömas. Innehållet i matrisen är konkretiserat genom preciseringar och exempel där så är möjligt. Avgörandet för vilka konkretiseringar som är möjliga grundar sig i de erfarenheter provkonstruktörerna gjort när användningen av matriserna prövats i faktiska bedömningssituationer. Meadows & Billington (2005)⁵ beskriver hur försök att öka reliabiliteten i produktiva uppgifter genom att ange striktare anvisningar för bedömning ofta får negativa effekter på uppgifternas validitet eftersom elever som skriver väl utformade och högkvalitativa texter men vars uppgiftslösning inte kunnat förutspås i bedömningsanvisningen inte kan bedömas med ett högre betyg (Meadows & Billington, 2005:13). Bedömning av det skriftliga delprovet kommer även fortsättningsvis att utgå från både matriser, exempel på autentiska elevlösningar och analyser av dessa. I anvisningarna för bedömning tydliggörs att varje stycke i analysen av elevlösningarna korresponderar med ett område så som det beskrivs i matrisen.

Kursprov för gymnasieskolan och gymnasial utbildning

Eftersom kursproven i svenska och svenska som andraspråk för kurs 1 och kurs 3 prövar andra kurser än tidigare kan förtydliganden inom ett och samma prov inte beskrivas. Däremot följer här en sammanställning av övergripande förtydliganden som genomförs i kurs 1 utifrån erfarenheter från materialet i kurs B. Kurs 3 beskrivs inte närmare eftersom provet ges första gången hösten 2012.

Antalet skrivuppgifter som eleverna kan välja mellan har i kursprov 1 halverats i jämförelse med kurs B. På så vis minskar bedömningsbördan för lärare eftersom de får färre uppgifter att sätta sig in i.

Generella förtydliganden i lärarinformationen:

- Instruktioner för hur delprov förbereds och genomförs återfinns i punktform.
- Hur olika delprov kan anpassas men ändå pröva det som avses anges. Dock anges inte på detaljnivå vilka särskilda hjälpmedel som är ”godkända” vid anpassning.
- Redovisning av provens täckning av centralt innehåll finns för både svenska och svenska som andraspråk.

⁵ Meadows & Billington, 2005. A review of the literature on marking reliability. National Assessment agency.

- Språkligt är tonen skarpare och anger hur provgenomförandet ska hanteras i de delar där det är tillämpligt.

Principer för bedömningsmatriserna

- Bedömningsmatriserna skiljer sig åt mellan svenska och svenska som andraspråk.
- Matriserna bygger direkt på kunskapskraven och återanvänder därför, i den mån det är möjligt, ord och uttryck från dessa.
- Kunskapskraven är också konkretiserade i högre grad än i tidigare prov, t.ex. genom preciseringar eller exemplifieringar av kunskapskraven.

Användning

- Läraren uppmanas att kopiera en matris per elev och att göra markeringar på matrisen för den aktuella eleven. Därigenom uppmuntras läraren att förhålla sig till preciseringarna i matrisen vid bedömningen, snarare än till egna tolkningar. Det ger också ett underlag som möjliggör för andra att se grunden för det betyg läraren satt på det skriftliga delprovet.

Ämnesprov i naturorienterande ämnen årskurs 9

Överskådligare bedömningsanvisningar för ökad tydlighet

Kunskapskraven har en tydligare struktur jämfört med tidigare mål och betygskriterier vilket möjliggör bedömningsanvisningar på alla betygsnivåer. Detta har föranlett en översyn av bedömningsanvisningarnas struktur. För att öka överskådligheten samlas bedömningsanvisningarna för en uppgift till en sida i häftet. Tanken är att läraren bedömer en uppgift i taget och jämför vart och ett av elevsvaren med bedömningsanvisningarna för den aktuella uppgiften.

Samstämmighet i bedömningsanvisningarna

Liksom tidigare kommer bedömningsanvisningarna också att innehålla autentiska elevsvar och förslag på hur dessa kan bedömas. I en kommentar lyfts fram vad det är i elevsvaret som ger belägg för att elevens kunskaper håller en viss kvalitet. I samband med att uppgifterna granskas i olika skeden i provutvecklingen säkerställs att bedömningsanvisningen, de bedömda elevsvaren och kommentarerna är samstämmiga.

4. Modellen för sammanvägning till provbetyg

Enligt uppdragets punkt fem ska Skolverket *se över modellen för sammanvägning av en elevs resultat på delprov till ett provbetyg i syfte att säkerställa att kunskapsutvecklingen kan följas över tid även efter byte av betygsskala.*

För att kunskapsutvecklingen ska kunna följas över tid med utgångspunkt i provresultaten krävs att de nationella provens svårighetsgrad inte varierar alltför mycket över tid, dvs. att de är stabila. Skolverket samarbetar med berörda universitet och högskolor för att förbättra stabiliteten i samtliga nationella prov.

Förutom att betyg sätts efter en ny betygsskala bedrivs undervisningen utifrån nya kurs- och ämnesplaner. De nya proven utgår från dessa, som är uppbyggda kring syfte, förmågor och innehåll och således har en ny konstruktion. I de ämnen och kurser där förändringarna i förmågor och innehåll inte är stora, jämfört med tidigare, t.ex. engelska, kan provresultaten jämföras över tid vad gäller förmågor.

Det är däremot mycket svårt att jämföra resultaten från Matematik A-D med dem från Matematik 1-4.

För prov som är betygsstödjande sammanvägs resultaten till ett provbetyg. Dessa resultat genereras på olika sätt beroende på ämne. Hur sammanvägning till ett provbetyg går till beskrivs i tydliga anvisningar till läraren. Proven består av delprov. I vissa ämnen betygssätts varje delprov, sedan sker en sammanvägning till ett provbetyg. I matematik och naturorienterande ämnen ges ett provbetyg baserat på poäng på alla delprov.

De nya kurs- och ämnesplanerna i engelska skiljer sig på samma sätt som i andra ämnen från tidigare kursplaner. De språkfärdighetsnivåer som beskrivs för respektive årskurs/kurs är dock inte i någon väsentlig grad förändrade från tidigare kursplaner, vilket innebär att jämförelser kan göras mellan tidigare resultat på de nationella proven och kommande resultat. Den sammanvägningsmodell till ett provbetyg som funnits sedan tidigare har modifierats i enlighet med den nya betygsskalan på så sätt att det kommer att bli möjligt att göra jämförelser över tid.

I svenska och svenska som andraspråk skiljer sig ämnesplanerna i svenska 3 och svenska som andraspråk 3 väsentligt från kursplanen i Svenska B och Svenska som andraspråk B varför jämförelser av resultat svårigen kan göras mellan gamla och nya kursprov i dessa kurser. Detta beror inte på modellen för sammanvägning utan på kursernas innehåll och karaktär.

I svenska och svenska som andraspråk i grundskolan finns smärre skillnader mellan gamla och nya kursplaner. Till exempel omfattar kursplanen i Lgr 11 förutom att eleverna ska kunna samtala även att eleverna ska kunna leda samtal. Detta återspeglas i provet på så vis att det muntliga delprovet består av att både delta i och leda samtal. Tidigare ingick främst samtal i det muntliga delprovet. Förändringen i kursplanen och därmed i delprovet gör att resultaten inte går att jämföra enligt samma modell som tidigare. Med anledning av förändringar i delproven har den sammanvägningsmodell som tidigare använts med en tio-gradig skala frångåtts och sammanvägningen görs utifrån betygen på delproven.

Sammantaget konstaterar Skolverket att i de fall de nya kurs- och ämnesplanerna är mycket lika de gamla kommer man att kunna se resultaten som likvärdiga. I övriga ämnen måste en närmare analys göras av vad som ingår i kurs- och ämnesplaner i jämförelse med tidigare styrdokument.

5. Matematikresultat över tid

5.1 Bakgrund

Resultaten från de nationella proven ska kunna användas för att analysera i vilken utsträckning kunskapskraven uppfylls på skolnivå, på huvudmannanivå och på nationell nivå. I regeringsuppdraget framgår det att det är viktigt att proven ska ge underlag för analyser av kunskapsutvecklingen över tid, s.k. trendanalyser. Det innebär att det inte är tillfyllest med analyser av resultaten enbart enskilda år. Trendanalyserna avser här den nationella nivån och inte huvudmanna- eller skolnivån. Analyserna ska också kunna göras för varje enskilt år.

Skolverket har tidigare visat på modeller för att följa kunskapsutveckling över tid där resultaten av de internationella studierna utgör en del av trendrapporteringen⁶. I dagsläget erbjuds trendanalyser i matematik utifrån de internationella studierna PISA och TIMSS, men dessa sträcker sig över ett spann av flera år och är inte primärt konstruerade utifrån svenska läro-, kurs- och ämnesplaner. Dock harmonierar dessa studier med delar av de kunskapsområden som kursplanerna baseras på⁷. Med tanke på att Sverige har ett väl utvecklat nationellt provsystem kan det vara relevant att bedöma i vilken utsträckning även resultaten från de nationella proven kan användas för trendanalyser.

Mot denna bakgrund har regeringen uppdragit åt Skolverket att *föreslå, inom ramen för den årliga redovisningen av de nationella proven, hur resultaten på de nationella proven i matematik kan användas för att ge information om kunskapsutvecklingen inom olika områden, t.ex. geometri och aritmetik.*

5.2 Samstämmighet och stabilitet i relation till dagens nationella prov

I det följande kommer två centrala aspekter av regeringsuppdraget i relation till de nationella proven att presenteras. Den första aspekten handlar om provens samstämmighet med den aktuella läroplanen och den andra aspekten handlar om provens stabilitet avseende svårighetsgrad över tid.

De nationella provens samstämmighet med läroplanen

Det framgår tydligt av skollagen att vid betygssättning ska betyget bestämmas med hjälp av nationellt bestämda kunskapskrav. För att skapa en enhetlig betygssättning står det också i förordningarna att lärarna ska använda nationella prov för betygssättningen.

Utifrån de nationella provens syften måste de resultat som de nationella proven ger vara förankrade i läro-, kurs- och ämnesplanerna. Kurs- och ämnesplanernas kunskapskrav i matematik är skrivna utifrån olika förmågor. Kurs- och ämnesplanernas centrala innehåll beskriver vad undervisningen ska behandla. Genom arbete med det centrala innehållet ska eleverna ges förutsättningar att utveckla de olika mate-

⁶ Ett rullande stickprovsbaserat system för kunskapsutvärdering av grundskolans ämnen. Skolverket 2006:286.

⁷ Se t.ex. Samstämmighet i TIMSS Advanced 2008. Skolverket 2008.

matiska förmågorna som i sin tur ska bedömas. Det är i det centrala innehållet som de olika kunskapsområdena är preciserade som t.ex. aritmetik och geometri.

Regeringsuppdraget antyder att analyserna i första hand ska baseras på olika delar av det centrala innehållet och inte på förmågorna eller kunskapskraven. Regeringsuppdraget kan därmed sägas ha innehållsligt fokus snarare än fokus på de förmågor som undervisningen ska utveckla.

Det innebär att proven kan sägas främst vara konstruerade för att ge underlag för bedömning av en sak (förmågor) medan de trendanalyser som anges i regeringsuppdraget förutsätter resultat av mätningar av någonting annat (kunskapsområdet)⁸.

Stabilitet

Provresultaten visar vissa skillnader mellan år som rimligtvis inte kan förklaras med motsvarande förändringar i elevgruppernas kunskaps- och färdighetsnivåer. Detta indikerar att det finns viss instabilitet i proven när det gäller kravgränsen för olika betyg. Det är heller inte rimligt att förvänta sig en fullständig stabilitet när det gäller kravgränsen för olika betyg.

För att genomföra trendanalyser är det nödvändigt att de komponenter som analyseras i olika prov inte är systematiskt svårare eller lättare vid en viss given nivå av kunskaper och färdigheter. Om t.ex. den del av de nationella proven vars resultat ska kunna användas för trendanalyser av ett givet kunskapsområde, t.ex. geometri, är lite lättare ett år än ett annat så orsakar det en skillnad mellan de två åren som inte går att förklara med att kunskapsläget har gått i den ena eller andra riktningen. Om proven inte är stabila i de olika kunskapsområdena kommer en förändring av resultat från ett år till ett annat till stor del bero på något annat än ett förändrat kunskapsläge.

Det kanske tillförlitligaste och mest kostnadseffektiva sättet att göra trendanalyser är att använda samma mätinstrument vid varje mätning. En grundregel är att om man vill mäta förändring så ska man inte förändra mätningen.

Inte heller detta är en regel utan undantag. Uppgifter kan läcka och uppgifter kan förändras i sin svårighetsgrad på grund av att skolor arbetar mer/mindre med det som finns i provet. Exakt samma prov behöver inte fungera likadant fem år senare på grund av att yttre omständigheter har förändrats. T.ex. kan vissa skolor träna på motsvarande uppgifter för att vara bättre jämfört med andra skolor, åtminstone på just det som prövas.

Eftersom trendanalyser förutsätter en hög stabilitet verkar det inte rimligt att i dagsläget använda de nationella proven för att göra årliga trendanalyser av olika kunskapsområden. Med andra ord är det utifrån provresultaten svårt att veta om elevernas kunskaper blivit sämre inom ett givet område när provresultaten går ner eller om årets prov råkar vara lite svårare än föregående år när det gäller just det

⁸ Detta problem gäller dock inte för ämnesprovet i årskurs tre eftersom kursplanen i matematik för årskurs tre har kunskapskrav som i mycket baseras på olika kunskapsområden.

kunskapsområdet. Även om provens svårighetsgrad stabiliseras så att genomsnittlig betygspoäng blir en mer meningsfull indikator på kunskapsutvecklingen, kan det innebära särskilda stabilitetsproblem då provet delas upp i kunskapsområden.

När det däremot gäller trendanalyser på gruppnivå under nationell nivå är bilden en annan, förutsatt att det gäller grupper som består över tid och som låter sig jämföras, t.ex. kommuner, skolor, regioner, kommungrupper etc. För sådana grupper är det möjligt att skapa mått, eller i varje fall indikatorer, på kunskapsutveckling över tid, dvs. trend, genom att tillämpa ett relativt förfarande. Detta kan t.ex. göras genom att använda det nationella genomsnittet som norm eller referensvärde och sedan relatera kommuners resultat till detta värde. Eftersom trendanalyserna ska utföras på nationell nivå är dock relativa analyser inte tillämpliga eftersom det på nationell nivå saknas referens att relatera resultaten till.

5.3 Nya syften, nya prov

De problem som beskrivs i föregående avsnitt bottenar i att de syften som angetts för de nationella proven inte omfattar att ge underlag för årliga trendanalyser. Det framgår heller inte att analyser av resultat ska göras mer detaljerat än för olika kunskapsområden inom den kurs eller det ämne provet gäller.

Det krävs alltså en utvidgning av syftena med de nationella proven i matematik för att användningen av resultaten för trendanalys ska kunna ske med god validitet. Detta hotar provens övriga syften, t.ex. syftet att stödja en likvärdig och rättvis betygssättning. Därmed riskerar de nationella proven att i lägre utsträckning kunna vara det stöd som förutsatts enligt bestämmelserna i skollagen, skolförordningen, gymnasieförordningen och förordningen om vuxenutbildning.

Provdessign med syfte att genomföra årliga trendanalyser

Punkt fyra i regeringsuppdraget avser en stabilisering av provens svårighetsgrad och kommer förmodligen att utmynna i någon form av länkning av proven (se nedan). Detta kommer att medföra ökade kostnader för bl.a. konstruktion och utprovning av uppgifter, distribution etc.

Proven idag har hög legitimitet bland lärarna och har en styrande effekt på vad som bedöms. Därmed blir proven också en viktig del i implementeringen av kurs- och ämnesplaner. I det följande presenteras en ansats som utgår från att minimera negativa konsekvenser med en förändring av provens syften och som innebär att proven ska kunna användas för trendanalyser och samtidigt vara ett stöd för lärarens betygssättning. Det finns andra möjliga modeller för att åstadkomma detta. Men gemensamt är att de förutsätter en förändring av provens design.

Ett exempel på en möjlig modell för att länka provresultat

Nedan beskrivs ett exempel på en möjlig modell för att länka prov till varandra så att resultaten mellan prov genomförda olika år blir jämförbara. I grova drag bygger modellen på att proven konstrueras på samma sätt som dagens prov men att de utökas med ett par, tre uppgifter som inte ingår i själva provet utan som ska ingå i ett senare prov. Resultaten på dessa extrauppgifter samlas in tillsammans med resultatet på det reguljära provet. Med hjälp av provresultatet kan poängmedelvärdet

för elever som ligger på gränsen mellan två betyg på det reguljära provet modelleras och bestämmas för de extra uppgifterna vid var och en av betygsgränserna. Betygsgränserna på detta första ”mönsterprov” bestäms på vanligt sätt enligt nuvarande metoder. De modellerade uppgifterna och de genomsnittliga poängen på uppgifterna vid betygsgränserna registreras sedan efter rättningen.

För att tillräckligt antal uppgifter för att utgöra ett nytt prov ska erhållas behöver de extra uppgifterna kunna fördelas på mindre grupper av provdeltagare. I ett reguljärt prov i grundskolan deltar cirka 100 000 elever. Om dessa slumpmässigt delas i grupper om till exempel 5000 elever och varje sådan grupp får två eller tre extra uppgifter kan mellan 40 och 60 extra uppgifter prövas och modelleras. Ur dessa uppgifter väljs de som ska ingå i efterföljande års prov varefter den för varje grupp registrerade genomsnittliga uppgiftspoängen vid betygsgränserna summeras. Därvid erhålls de poäng som krävs på det nya provet för motsvarande betyg. Detta innebär att betygsgränserna från det första provet överförs till en motsvarande poäng på det efterföljande. Det innebär inte primärt att proven behöver ha samma svårighetsgrad på så sätt att betygsgränserna ligger vid samma provpoäng. Om det senare provet är svårare kommer betygsgränserna att ligga vid en lägre provpoäng och omvänt om provet är lättare ligger de nya betygsgränserna vid en högre poäng. Men om så önskas kan man också sträva efter att erhålla samma eller närliggande betygsgränser.

Denna länkning innebär att det första provet tjänar som norm för betygssättningen på senare prov, ungefär som när ett index utgår från något basår mot vilket senare år bedöms. På detta sätt kan man få ett underlag för att bedöma kunskapsutvecklingen på olika prov uttryckt i betygstermer. När betygsgränserna är bestämda beräknas enkelt det genomsnittliga betyget på provet.

Modellen är inte prövad i verkligheten, vilket är nödvändigt innan den kan lanseras i stor skala. Det kan finnas förbisedda svårigheter och det kan finnas såväl teoretiska som praktiska problem som behöver lösas eller som kanske visar att modellen inte är möjlig. Dessutom – eftersom det prov som ges det första året modellen börjar tillämpas ska ligga till grund för betygssättningen på efterföljande prov – är det viktigt att betygssystemet och tolkningen av kunskapskraven hunnit stabilisera sig. Det vore att utsätta eleverna för alltför vidlyftiga experiment att införa den här modellen eller någon annan innan de är vederbörligen prövade och bedömda. Om t.ex. den ovan beskrivna modellen efterhand visar sig användbar kunde ett möjligt startår för en försöksomgång i bästa fall vara 2014.

5.4 Slutsatser

Om det är önskvärt att med de nationella proven i matematik generera resultat som på ett meningsfullt sätt kan användas för årliga trendanalyser av olika kunskapsområden bör sådana trendanalyser tydligt skrivas fram som ett syfte för de nationella proven. För att genomföra sådana trendanalyser förutsätts också en annan konstruktion av de nationella proven utifrån det nya syftet.

Om kravet på att identifiera olika kunskapsområden kan slopas, för att istället analysera det sammantagna resultatet, kan säkrare trendanalyser genomföras, under

förutsättningen att proven har stabiliserats i enlighet med punkt fyra i regeringsuppdraget. Att förändra proven så att resultaten också ska vara meningsfulla som underlag till föreslagna trendanalyser påverkar dock provens övriga syften, t.ex. syftet att stödja en likvärdig och rättvis betygssättning.

Nya syften kan medföra att proven i mindre utsträckning kan vara det stöd som föreskrivs i skolförfattningarna. Ett utökat antal syften med de nationella proven kan leda till att de olika syftena vart och ett nås i lägre grad. För att validitet ska upprätthållas är en väl avvägd utveckling helt nödvändig.

Överhuvudtaget talar all erfarenhet för att det tar flera år innan förändringar i skolsystem stabiliserats. Det gäller kursplaner såväl som nationella prov. När stora förändringar görs i till exempel ett provsystem är det därför särskilt viktigt att de nya proven prövas ut ordentligt och att resultaten analyseras ur olika perspektiv. Misslyckade lanseringar av bristfälliga prov riskerar att drabba de elever som har oturen att hamna i ett systemskifte. Det riskerar också att försvaga provens legitimitet bland lärare. Utvecklingen av ett reguljärt prov tar ett och ett halvt till två år. För att följa kunskapsutvecklingen över tid bör stabiliteten i provens svårighetsgrad i första hand prioriteras och fokus för trendanalyserna bör vara kunskaper i enlighet med kunskapskraven i kurs- och ämnesplanerna.

Skolverket förordar att de nationella provens nuvarande syften bibehålls och inte utökas. Om kunskapsutvecklingen inom olika kunskapsområden med stor säkerhet ska kunna följas över tid är det mer motiverat att undersöka möjligheten att ta fram ett särskilt mätinstrument för just det ändamålet.

Anna Ekström
Generaldirektör

Karin Hector-Stahre
Enhetschef

I ärendets slutliga handläggning har Camilla Asp, Ragnar Eliasson, Ann Charlotte Gunnarson, Tommy Lagergren, Ulrika Lindén, Eva Lindgren, Staffan Lundh samt Helén Ängmo i Skolverkets ledningsgrupp deltagit.

Hantering av nationella prov

Rektorn ansvarar för att instruktioner och bestämmelser om provens genomförande och hantering följs se Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2011: 185- 188, 2012: 29- 31). Mer information ges i

- beställningsbrevet,
- följbrevet vid leveransen av nationella prov,
- informationen om förslutning av nationella prov med provdatum,
- häftet Lärarinformation som medföljer varje nationellt prov.

För detaljerad information

För mer information om proven se www.skolverket.se > Prov & Bedömning

Sekretess

I 17 kap. 4 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) finns bestämmelser om sekretess för prov. Vid sekretess får provens innehåll inte röjas. Sekretesskyddat material ska förvaras på ett betryggande sätt så att innehållet inte röjs. Prov som återanvänds omfattas av sekretess. På provhäftena samt i lärarinformationen anges hur länge Skolverket planerar att återanvända respektive nationellt prov.

Före provet

Beställning

- Beställ nationella prov senast sista beställningsdatum (se beställningsbrev).
- Skolverket rekommenderar att skolorna beställer prov till alla elever som ska göra provet, inklusive elever som kan tillkomma senare under läsåret. Skolan kan själv kontrollera antalet beställda prov och när proven levereras via Beställningsöversikten (inloggningsuppgifter i beställningsbrevet krävs).
- I de fall utbildning är utlagd på annan anordnare ska proven beställas via den rektor som är ansvarig i respektive kommun

Rutiner för att ta emot proven

- Se till att skolan har rutiner för att ta emot leverans av nationella prov.

Utlämning av provmaterial till lärare

- Se till att det gröna häftet, Lärarinformation, lämnas ut till berörda lärare direkt vid paketets ankomst. I detta häfte ges information om genomförande av nationella prov.
- I årskurs 3 ska lärare få tillgång till ämnesprovets samtliga material.
- För övriga nationella prov framgår av följesedel om något utöver häftet Lärarinformation ska lämnas ut och i så fall vad.

Informera elever och vårdnadshavare

Ett informationsbrev till eleverna medföljer kursprovets beställningsbrev varje termin. För ämnesproven i årskurs 3, 6 och 9 kommer informationsbrev till elever och vårdnadshavare med första provutskicket. Se till att informationsbrevet kopieras och delas ut. Brevens finns översatt till flera språk och kan laddas ner på Skolverkets webbplats.

Exempel på uppgiftstyper och prov

- Informera om att det finns länkar till exempel på uppgiftstyper/prov på Skolverkets webbplats som eleverna kan ta del av före provtillfället för att få en uppfattning om vilka provformat som kan förekomma.

Öppning av förslutet material

- Se till att de nationella prov som är förslutna öppnas enligt givna instruktioner.
- Förslutningen får brytas tidigast dagen före provdatumet för att lärare ska
 - kunna anpassa proven för elever med funktionsnedsättning. Mer information om anpassning finns i lärarinformativshäftet för aktuellt prov samt på Skolverkets webbplats,
 - kunna planera provgenomförandet och organisera materialet,
 - kunna kopiera prov vid behov.

Inte tillåtet att överföra nationella prov till digitalt format

- Nationella prov får inte överföras till digitalt format. Detta för att förhindra att proven sprids.

Ersättningsprov

- För vissa nationella prov och årskurser finns ersättningsprov (se häftet Lärarinformation). Om så är fallet framgår det av provets följesedel.
- Om ordinarie prov blivit känt beslutar rektorn om ersättningsprovet ska användas. Ersättningsprovet får endast användas om det finns tydliga belägg för att det ordinarie provet blivit känt.

Under provet

Kontroll

- Se till att skolan har rutiner så att proven kan genomföras säkert och enligt anvisningar i häftet Lärarinformation för respektive prov.
- Kontrollera så att eleverna endast har tillåtna hjälpmedel under provtillfället (se häftet Lärarinformation för respektive prov).

Efter provet

Lämna ut röda häftet, Bedömningsanvisningar

- Se till att det röda häftet, Bedömningsanvisningar, delas ut till berörd lärare.
- Vissa bedömningsanvisningar ska delas ut före delprovets genomförande. Det framgår av paketets följesedel vilka röda häften, Bedömningsanvisningar, som omfattas av detta undantag.

Uppföljning efter provet

- Vid uppföljning efter provet är det viktigt att läraren ser till att uppgifterna inte sprids.
- Läraren kan gå igenom provresultatet med eleven.

Skicka in resultat (se häftet Lärarinformation för respektive prov)

- till Skolverket via Statistiska Centralbyrån (SCB),
- till de universitet som konstruerat proven, och
- se till att provets lärarenkät besvaras.

Arkivera nationella prov

Information om arkivering av nationella prov finns via www.skolverket.se >Prov & bedömning. Råd om arkivering och gallring finns i skriften *Bevara eller gallra 2*. Denna finns att ladda ner på www.samradsgruppen.se.